

İTÜ’de STS Programının Açılışı ve Kapanışı

Hacer Ansal

İTÜ’deki STS programı ile ilgili, bu alanı Türkiye’ye tanıtmaya, bu konuda bir ilki başarma ve çok güzel öğrencilerimizin olması dışında, çok güzel olarak hatırladığım şeylerden biri de programın hazırlık süreci idi... İTÜ STS maceramız, 1998 yılında sevgili dostum, İTÜ Mimarlık Fakültesi hocası Prof. Yıldız Sey’in Rektör Gülsüm Sağlamer tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne atanmasının hemen ertesinde başladı. Başta bana müdür yardımcılığı teklif etti, sonra birlikte neler yapabileceğimizi konuşurken benim alanım olduğunu bildiği STS konusunda “İTÜ’de bir yüksek lisans programı açsak ne iyi olur değil mi?” dedi... Tabii ki bu fikir beni fazlasıyla heyecanlandırdı...

Yıldız hanım rektörümüze bu planımızı açınca, STS yüksek lisans programının Türkiye’de nasıl karşılanacağını anlamak için İTÜ’deki bilim ve teknoloji ile ilgili bazı öğretim üyelerinin, fikirlerini bir toplantı yaparak almak iyi olur demiş. Sayıları 10-15’i bulan çeşitli fakültelerden öğretim üyeleri ile yaptığımız beyin fırtınasının sonucu gayet olumlu oldu. Bu, Yıldız Hanım ile benim heyecanımızı ve hevesimizi daha da arttırdı.

Hemen harekete geçip dünyadaki (abartmıyorum...) bütün STS programlarını, bu programlarda verilen dersleri tek tek içerikleri ile birlikte listeledim. Sonra Yıldız Hanımın yazlık evinde bir “retreat” yapıp günlerce bunları birlikte inceledik, Türkiye’ye uygun bir taslak program çıkarmaya çalıştık...

Bundan sonraki adım, Rektör Gülsüm Sağlamer’in onayı ile hazırladığımız bu taslak programı halen STS programı yürüten üniversitelere gidip onların değerlendirmesine sunmaktı... 1998’in Eylül ayının başında yollara düştük. İlk durağımız Boston idi. Harvard Üniversitesi’nde Prof. Nur Yalman ve onun aracılığıyla tanıştığımız, başta STS’in duayenlerinden Prof. Sheila Jasanoff olmak üzere STS hocalarıyla görüşme imkanımız oldu. MIT’de de ummadığımız kadar sıcak ilgi gördük. Özellikle bizi evine yemeğe davet eden Deborah Fitzgerald’dan bahsetmeden geçemeyeceğim... MIT’de, 4-5 hoca ile programımızı tartıştık, fikirlerini aldık... Boston’da bu üniversitelerin havasını solumak kadar görüştüğümüz dünyaca ünlü hocaların

mütevazılığı, içten bir samimiyetle bizimle ilgileniyor olmaları da bizi gerçekten çok etkilemişti...

ABD'deki bir sonraki durağımız Cornell Üniversitesi idi. İlk STS programını açan ve STS'in kurumsallaşmasına büyük katkısı olan bu üniversitede bulunmak, programdaki hocalarla ayrı ayrı programımızı konuşmak, STS'in teorik oluşumuna çok önemli katkılar yapmış olan, kitaplarından tanıdığımız Trevor Pinch'in evindeki yemekte eşi ve çocukları ile birlikte olmak, gördüğümüz sıcak misafirperverlik ve aynı samimi ilgi inanılmazdı...

Yolumuza Edinburgh Üniversitesi ile devam ettik. Orada iletişimde olduğumuz kişi, benim Sussex Üniversitesi'nde SPRU'da aynı yıllarda doktora yaptığım, çok sevdiğim doktora arkadaşım, "Kadın ve Teknoloji" grubunda da birlikte çalıştığımız Wendy Faulkner idi. Başta çalışmalarından çok iyi bildiğimiz Leo Marx olmak üzere, STS'de ayrı bir ekol yaratmış olan Edinburgh Üniversitesi'ndeki STS grubu ile tanıştık, söyleştik, onların yaklaşımlarını öğrendik, ufkumuzu genişlettik. Burada da bize ayırdıkları zaman ve gösterdikleri ilgi bizi yine inanılmaz şaşırtmış ve mutlu etmişti.

Edinburgh'tan sonra son durağımız olan Maastricht Üniversitesi'ne geldik. STS'in ünlü teorisyenlerinden Prof. Wiebe Bijker ve Jessica Mesman olmak üzere STS programındaki hocalarla toplantılar yaptık, uyguladıkları "öğrenci/proje odaklı" eğitim sistemi konusunda bilgiler edindik, videolar izledik... Bu eğitim sisteminde öğrenciler haftanın konusu ile ilgili bilgiye kendileri ulaşıyor, dersi kendileri hazırlıyor, sınıfta aralarından seçilen bir moderatör ile konuyu enine boyuna tartışıyorlardı. Hoca gerekmedikçe tartışmaya hiç müdahil olmuyordu. Bu eğitim sisteminden çok etkilendik ve biz de Türkiye'de bu sistemi yerleştirebilsek keşke dedik... Ve tabii STS programında ders veren hocalara programımızı anlattık. Ancak çok önemli bir şey oldu: Wiebe Bijker programımızın çok iyi hazırlanmış olduğunu düşündüğünü, fakat kendilerine, yani 1991 yılından beri faaliyette olan ESST'ye (European Studies of Society, Science, and Technology) katılmamızın daha iyi olacağını söyledi. Bize 17 Avrupa üniversitesi ile birlikte yürütülen ESST Uluslararası STS Master programını anlattılar. Çok ilginçti, ilk dönem tüm üniversiteler aynı dersleri alarak bir STS altyapısı ediniyorlar, ikinci dönem ve yazın, üniversitelerin verdiği farklı uzmanlık konularına göre öğrenciler bir üniversite seçip

oraya gidiyor, tezlerini yazıyorlar ve çift diploma alıyorlardı. Avrupa'da böyle bir eğitim/üniversiteler ağına dahil olmak çok cazip geldi bize de...

Bu gezimizde edindiğimiz dostluklar, yeni fikirler kadar beni fazlasıyla etkileyen şey, tekrar olacak ama, uluslararası üne sahip STS'cilerin ve STS camiasının mütevazılığı, samimiyeti ve sıcak ilgisi idi. Türkiye akademisinin genel olarak neden böyle olamadığı beni hep düşündürmüştür...

Dönüp hemen rektörümüzle görüştük, onun onayı ve fon sağlaması ile ESST'ye üyelik sürecini başlattık... Diğer yandan da görüştüğümüz üniversitelerin önerdiği gibi, Türkiye'ye STS'i anlatmak için uluslararası bir sempozyum düzenlemeye koyulduk. Yazışmaları İngilizce bilen sekreter olmadığı için büyük ölçüde ben yürütüyordum. Başta THY ve konsolosluklar olmak üzere fon bulmak için Yıldız Sey ile birlikte kapı kapı çeşitli kurumları dolaştık ve başarılı sonuçlar elde ettik. 6 ülkeden, ABD'den, Hollanda'dan, İngiltere'den, Almanya'dan, İsveç'ten, Fransa'dan gelecek 9 katılımcımız için gerekli kaynağı çok büyük ölçüde bulmuştuk.

Bir yandan da, ESST programında üçer haftalık modüller halinde yürütülen dersleri İTÜ'de YÖK sistemine uygun bir şekilde ikinci eğitim programı olarak açmak için, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İTÜ Senatosu ve sonra da YÖK onayı için dosya hazırlamaya çalışıyorduk. Bütün bunları yapmak, itiraf etmek gerekirse beni çok zorladı...

14-16 Nisan 1999 tarihinde gerçekleştirdiğimiz sempozyumumuzu yurtiçi 9 katılımcı ile, daha çok da ODTÜ TEKPOL'den gelen meslektaşlarımızla büyük bir başarı ile gerçekleştirdik ve çok mutlu olduk.¹ Bunun üzerine, YÖK onayının alınmasından sonra, tekrar harekete geçip 1999-2000 akademik yılında başlayacak STS programımızı tanıtmak üzere 9 Mayıs 2000 tarihinde, MIT'de tanıştığımız ünlü STS duayeni Sheila Jasanoff, Atina Üniversitesi'nden İstanbul kökenli ünlü Fizikçi ve Bilim Tarihçisi Kostas Gavroğlu (Yunanistan'da Çıpras hükümetinde Milli Eğitim Bakanlığı yaptı...) ve Maastricht Üniversite'nden STS ve Tıp konusunda çalışmaları ile tanınmış Jessica Mesman'ın katılımı ile bir sempozyum daha düzenledik... Çok ses getirdi bu sempozyum da...

¹ Ansal, H. ve Çalışır, D. der. (1999) *Science, Technology and Society International Symposium/ Uluslararası Bilim, Teknoloji ve Toplum Sempozyumu*, Istanbul Technical University Institute of Social Sciences Publication (no. 1), İstanbul.

Öğrencilerin 2. dönem gidecekleri Avrupa üniversitesinde kullanmaları için büyük gayretlerle sağladığımız Garanti Bankasının burs katkısını da arkamıza alarak 2000 yılı Eylül'ünde 12 öğrenci ile Türkiye'deki ilk STS yüksek lisans programını başlattık... Bu şekilde başlayan bu sürecin detaylarına fazla girmeyeceğim. Verdiğim derslerin yanı sıra, İTÜ Mimarlık Fakültesi binasında mekan bulmaya çalışmaktan, programın bütçesini hazırlamaya, çok farklı üniversitelerden gelerek ders verecek öğretim üyelerinin görevlendirmesini sağlamaktan, ders ücretlerinin ödenmesini sağlamaya, bir yandan da çeşitli yurtdışı ESST işleyiş toplantılarına katılmak, öğrencilerin 17 üniversite arasında değişiminin organizasyonu yapmaya çalışmaya kadar, programın koordinatörlüğünü yürütmek günde neredeyse 14 saat çalışmayı gerektiriyordu. Hele ikinci dönem çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen öğrencilerin konaklama sorunlarını halletmekten paralarını çaldırdıklarında karakola gitmeye kadar hiç akla gelmeyen sorunları da düşününce, evet, çok zorlandığımı itiraf etmeliyim... Sahi bir de, 2001 yılından itibaren iki yıl sürdürdüğüm ESST genel sekreterliğinin getirdiği yükümlülükleri de eklemeliyim...

Fakat, ayrı ayrı çok sevdiğimiz, hala görüştüğümüz, daha sonraki yıllarda yaptıkları çalışmalarla gerçekten bizi çok gururlandıran, çok kıymetli öğrencilerimiz oldu, hatta böylece dünya STS camiasına bizim de değerli katkılarımız oldu diyebilirim... Yani çeşitli açılardan programımız hedefine ulaştığı için çok mutlu olduk ve gururlandık. O zaman neden bu program sürdürülemedi, neden 2005 yılında sonlandırıldı sorusu haklı bir soru olur tabii...

Nedenler çeşitli ve karmaşık... Detaya ve kişiselleştirmeye girmeden söylemeye çalışırsak; Türkiye'de genel olarak yaşadığımız sorunların bir parçası/yansıması olarak, nedenler kısaca şöyle: makro düzeyde ekonomik ve politik istikrarsızlığın yarattığı olumsuzluklar, mesela ekonomik krizin bir yansıması olarak sağlanan bursların miktar ve sürekliliğinin bir garantisinin olmaması; bir türlü kurumlaşamamaktan kaynaklanan tek kişinin sözüne bağlı olarak hareket etme zorunluluğu, o tek kişinin haksız bir uygulamasına karşı çıkmaya/eleştiriye gösterilen tahammülsüzlük ve koordinatörlüğün tek kişinin öfkesi sonucu bitirilebilmesi ve bu çok meşakkatli işi layıkıyla üstlenecek yeni bir koordinatörün olmaması... Evet çok yazık oldu, ama burası Türkiye...